

**ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА
ПІДГОТОВКИ ДО ЗОВНІШНЬОГО
НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ
З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ**

ВИПУСК 3

✓ учням

✓ абітурієнтам

✓ студентам

✓ учителям

✓ викладачам

2019

УДК 37.016:811.161.2+821.161](06)
ББК 74.261.4+74.261.8(4Укр)]я431
Т33

Рецензенти:

Слободинська Т. С., д-р філол. н., проф., декан факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва Вінницького обласного комунального гуманітарно-педагогічного коледжу;

Ямчук П. М., канд. філол. н., д-р філос. н., проф., акад. АН ВО України, проф. кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін Уманського національного університету садівництва;

Лісова Л. В., учитель української мови і літератури Уманського НВК «Загальноосвітня школа І–ІІІ ст. № 7 – колегіум», учитель-методист, заслужений учитель України.

Редакційна колегія: *Цимбал-Слатвінська С. В.*, канд. пед. н., доц.; *Січкач С. А.*, канд. філол. н., доц.; *Денисюк В. В.*, канд. філол. н., доц.; *Похилюк О. М.*, канд. філол. н., спеціаліст вищої категорії, ст. викл.; *Зарудняк Н. І.*, викл.; *Денисюк І. А.*, викл.

Т33

Теорія і практика підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання з української мови і літератури : матеріали Всеукраїнського науково-методичного семінару. Умань : ВПЦ «Візаві», 2019. Вип. 3. 272 с.

У збірнику вміщено матеріали, обговорені на Всеукраїнському науково-методичному семінарі «Теорія і практика підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання з української мови і літератури», що традиційно проводиться на факультеті української філології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини спільно з Міжвідомчим науково-дослідним центром прикладної лінгвістики та Вінницьким гуманітарно-педагогічним коледжем з лютого 2016 року. Запропоновані методичні, психологічні та теоретичні поради вчителів і викладачів – це ще одна спроба педагогів розставити акценти на тих аспектах, що сприятимуть якісній підготовці випускників ЗНЗ до зовнішнього незалежного оцінювання з української мови та літератури.

Матеріал посібника можуть використовувати всі, хто зацікавлений в успішному подоланні «першого серйозного іспиту на дорослість, на розуміння природи речей, на реалізування себе в майбутньому».

За зміст і достовірність викладених матеріалів відповідальність несе автор.

Рекомендовано до друку вченою радою факультету української філології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 7 від 04 лютого 2019 року).

УДК 37.016:811.161.2+821.161](06)
ББК 74.261.4+74.261.8(4Укр)]я431

© Уманський державний
педагогічний університет
імені Павла Тичини, 2019

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I

ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИКО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ДО ЗНО

Цимбал-Слатвінська С. В.

ЯК УСПІШНО СКЛАСТИ ЗНО З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ?..... 6

Ромасевич О. І.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ ДО ЗНО 13

Якимчук І. П., Якимчук Б. А.

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА УЧНІВ ГРУП РИЗИКУ ПІД ЧАС ЗНО 17

РОЗДІЛ II

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ДО ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Авраменко В. І.

СИТУАТИВНІ ВПРАВИ ЯК ЧИННИК УДОСКОНАЛЕННЯ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ 25

Бабій А. П.

ВИВЧЕННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ВІДОМОСТЕЙ ІЗ ФОНЕТИКИ В МЕЖАХ ШКІЛЬНОЇ
ПРОГРАМИ – ВАЖЛИВА УМОВА УСПІШНОГО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ЗНО 29

Важеніна О. Г.

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ З ВИВЧЕННЯ СЛОВОТВОРУ В ПІДГОТОВЦІ ДО ЗНО:
ЛІНГВОДИДАКТИЧНИЙ І ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТИ 33

Гонца І. С., Розгон В. В.

✓ ФОРМАЛЬНЕ ВИРАЖЕННЯ ТА ЗНАЧЕННЯ ОСОБОВИХ ФОРМ ДІЄСЛОВА В
СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ 38

Денисюк В. В.

✓ МАЛЕНЬКІ ПРОБЛЕМИ ВЕЛИКОГО ЗНО 41

Ємельянова М. В.

✓ ПРИНЦИПИ НАГОЛОШУВАННЯ СЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ 46

Жила Т. І.

✓ ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ У
ТВОРАХ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА 50

Коваленко В. О.

✓ ВИВЧЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЇ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ 55

Коваль В. О., Маслюк К. А., Задворська І. І.

✓ КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ ДО ЗНО УЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ 59

Комарова З. І., Молодичук О. А.

✓ ВИВЧЕННЯ СТУДЕНТАМИ-ФІЛОЛОГАМИ КУРСУ ФОНЕТИКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ШКІЛЬНІ ПРОГМАНИ В МОВНІЙ ПІДГОТОВЦІ 65

Лебедь Ю. Б.

✓ РОБОТА З ТЕКСТОМ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ДО ЗНО 67

Нікіфорова Н. С.

✓ ЗОВНІШНЄ НЕЗАЛЕЖНЕ ОЦІНЮВАННЯ ЯК СКЛАДОВА МОНИТОРИНГУ РІВНЯ
НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ 70

Позднякова Л. В.

✓ ФОРМУВАННЯ ОРФОГРАФІЧНИХ НАВИЧОК ПРАВОПИСУ СКЛАДНИХ ІМЕННИКІВ
ТА ПРИКРЕТНИКІВ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ДО ЗНО 81

Пустовіт Л. Г.

✓ СЛОВНИКОВА РОБОТА ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ УЧНІВ ДО ЗНО 84

Комарова З. І., Молодичук О. А.
(Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини)

ВИВЧЕННЯ СТУДЕНТАМИ-ФІЛОЛОГАМИ КУРСУ ФОНЕТИКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ШКІЛЬНІ ПРОГАЛИНИ В МОВНІЙ ПІДГОТОВЦІ

Під час вивчення фонетики української мови в школі учні оперують одиницями фонетичної і графічної систем. Цими одиницями є звуки і букви. Знання з фонетики і графіки необхідні для формування у школярів орфоепічних та орфографічних компетентностей.

За шкільними програмами пізнання звукової системи української мови проходить у чотири етапи: 1) підготовчий, вступний курс (початкові класи); 2) системне вивчення фонетики, графіки, орфоепії (5, 6 клас); 3) розгляд фонетичних явищ при вивченні будови слова, словотвору і граматики (5–9 класи); 4) етап узагальнення і систематизації вивченого (10–11 класи).

Системність у засвоєнні фонетики дає можливість школярам усвідомити різні поняття, такі як: протиставлення звукових пар, сполучуваність звуків, їх уподібнення, чергування, пом'якшення й напівпом'якшення звуків у потоці мовлення перед голосним *i*, чергування голосних і приголосних звуків, спрощення, подовження, склад, складоподіл, наголос тощо. Ці поняття мають допомогти майбутнім студентам-філологам досконало оволодіти фонетичною системою української мови.

Однак на заняттях із сучасної української літературної мови першокурсники зіштовхуються з багатьма шкільними прогалинами у своїй мовній підготовці. Зокрема, студенти-філологи непослідовно розрізняють одиниці фонетичної і графічної систем мови (тобто, змішують поняття звук і буква). Це виявляється тоді, коли студентові необхідно назвати букви і звуки у словах або пояснити, чому в слові *дієта* літера є позначає два звуки. Зазвичай студенти пояснюють так: літера є позначає два звуки, бо стоїть після голосної, тобто букви. Логічно, що у викладача виникає запитання, чи є в мові голосні букви. Тому роботу зі студентами під час вивчення фонетики української мови необхідно розпочинати зі свідомого розрізнення одиниць фонетики і графіки, із формування вміння правильно висловлюватися, тобто: у слові *дієта* літера є позначає два звуки, бо стоїть після літери *i*, яка позначає голосний звук.

У випускників шкіл не до кінця сформоване розуміння особливостей графічної системи української мови. Йдеться про такі особливості, як:

літера лише позначає, а не відтворює звук; наявність в українському алфавіті двозначних літер – і, щ, які завжди позначають два звуки; я, ю, є, які залежно від позиції позначають два звуки або один; відсутність літер для позначення пом'якшених і напівпом'якшених приголосних звуків тощо. Це призводить до неправильного відтворення звукового складу слів у фонетичному записі, наприклад: [смух'іа], [бурйіак], [м'акій] тощо.

Невідповідність між буквою і звуком лежить в основі тестового завдання для ЗНО, суть якого зводиться до визначення рядка, в усіх словах якого однакова кількість звуків і букв. Навіть ті школярі, які не мають проблем із розрізненням одиниць фонетики і графіки, можуть неправильно виконувати це завдання, тобто рахувати кількість букв і звуків у кожному слові. Під час виконання таких завдань необхідно аналізувати буквенний склад слів для виявлення в них літер, що розширюють і звужують звуковий склад слова. Наявність таких графічних знаків у межах одного слова свідчатиме про однакову кількість звуків і букв у ньому.

На першому курсі студенти-філологи розуміють, що вони недовчили в школі класифікацію звуків за ознаками дзвінкість-глухість і твердість-м'якість. Найскладніше їм даються завдання, що передбачають називання чи виявлення корелятивних пар приголосних за цими ознаками. Тому варто вимагати від своїх вихованців запам'ятовування дзвінких і глухих, твердих і м'яких приголосних через протиставлення їх. Це сприятиме також усвідомленому розумінню явища уподібнення приголосних за цими ознаками, бо явище уподібнення є ще однією причиною невідповідності між буквеним і звуковим складом слова.

Із фонетичним явищем чергування школярі знайомляться ще в початкових класах, спостерігають за фонетичними замінами звуків під час вивчення тем «Будова слова», «Словотвір». Ці звукозаміни можливі в різних морфемах, але переважно в коренях і суфіксах. На жаль, учорашні учні не поспішають позначати в дібраних парах слів ці морфемні, щоб порівняти їх звуковий склад. Це часто призводить до визначення звуків, які чергуються, у різних морфемах.

Це одна шкільна прогалина в мовній підготовці учнів (але на рівні програми, а не на рівні методики навчання) – це непослідовне розрізнення явищ фонетики і орфографії, а саме: складоподілу і переносу слів із рядка в рядок. Це зумовлено тим, що правила складоподілу не вивчаються в школі. Із ними студенти-філологи знайомляться під час опанування курсу фонетики української мови вже в університеті. Хоча ці правила доступні для учнів навіть 5 класу, оскільки вони вже розрізняють голосні і приголосні, сонорні і шумні, дзвінкі і глухі приголосні, тому вивчення таких правил, як: приголосний між двома голосними належить до

наступного складу, перший дзвінкий у поєднанні з глухим належить до попереднього складу та ін., сприяли б розрізненню цих явищ. Натомість у школі діти засвоюють, що переносити слова треба за складами, незважаючи на те, що в багатьох випадках явища складоподілу і переносу не збігаються. Наприклад, у слові *навчати* перший склад *нав-*, який при переносі не можна залишати в попередньому рядку, бо відірвана перша літера від кореня. Тому переносити слова з рядка в рядок потрібно за правилами і ділити їх на склади теж треба за відповідними правилами.

Отже, курс сучасної української літературної мови для студентів першого року навчання покликаний розібратися в суперечливих і проблемних питаннях фонетики нашої мови, заповнити всі прогалини в їхніх знаннях і вміннях.

Лебедь Ю. Б.

*(Вінницький обласний комунальний
гуманітарно-педагогічний коледж)*

РОБОТА З ТЕКСТОМ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ДО ЗНО

Саме текст – засіб реалізації всіх змістових ліній програми, що потребує комплексної роботи з ним для одночасного формування або удосконалення мовленнєвих, мовних, культурологічних умінь і навичок, соціалізації учнів за рахунок роботи в колективі, малих групах і парах, формування загальнонавчальних умінь і навичок. Згідно з програмою зовнішнього незалежного оцінювання, до роботи з текстом здобувач освіти повинен знати:

- стилі мовлення, їхні основні ознаки;
- адресант і адресат мовлення;
- мовні засоби зв'язку речень у тексті;
- типи мовлення (розповідь, опис, роздум);
- структуру тексту типу розповіді, опису, роздуму.

Уміти:

- уважно читати, усвідомлювати й запам'ятовувати зміст прочитаного, диференціюючи в ньому головне й другорядне;
- критично оцінювати прочитане;
- будувати письмове висловлювання, логічно викладаючи зміст, підпорядковуючи його темі й основній думці, задуму, обраному стилю та типу мовлення, досягати визначеної комунікативної мети;